

३८

॥ नीति सार पुस्तक मिट्टे ॥
श्री जीव कर्मशर्मसि विनं

आशा नारदसि ASHA ARCHIVES	3226	
-----------------------------	------	--

ॐ श्रीगणेशाय नमः॥ ॥ नीति सारं प्रवक्ष्यामि सर्वशास्त्रार्थनिश्चितं॥
 राजादिभ्यो हितं पुण्यमायुः स्वर्गादिदायकं॥ १॥ सद्भिः संगं प्रकुर्वीत
 सिद्धिकामः सदा नरः॥ नासद्भिर्हिसौकाय परलोकाय वा हितः॥ २॥
 वर्जयेत्क्षत्रसंवादे अदृष्टं स्पृशेत् दर्शनं॥ विशङ्गं सह मित्रेण संप्रीतिं
 शत्रुसेविना॥ ३॥ अलुब्धैः सह मित्रत्वं पण्डितैः सह संकथा॥ उत्तमैः
 सह सांगत्यं कुर्वीत नावसीदति॥ ४॥ परोपहितवान् बहुर्विभुः
 प्यति नः परः॥ न हितो देहजो व्याधि हितमारण्यमौषधं॥ ५॥ सव
 धुयो हिते युक्तः संपिताय सुपोषकः॥ तन्मित्रं यत्र विश्वासः सदे

रामः
॥ १॥

शो यत्र जीव्यते॥ ६॥ यस्य भार्या श्रिता तत्र परवेशमाभिकां
 क्षिणी॥ कुक्रियात्पत्न्या लज्जा च सा जरा न जरा जरा॥ ७॥ यस्य भा
 र्या गुणज्ञा च भर्तार मनुगामिनी॥ अल्पाहारेण सन्तुष्टा सा श्री
 र्या न श्रिया श्रिया॥ ८॥ दुष्टा भार्या शठं मित्रं भृत्या श्रोतर
 दायकाः॥ ससर्पे च गृहे वा सो मृत्युरेव न संशयः॥ ९॥ आयद
 र्धं धनं रक्षेद्द्वारं न रक्षेद्द्वारेण रपि॥ आत्मानं सततं रक्षेद्द्वारे रपि ध
 ने रपि॥ १०॥ वरं हिनरके वा सो न तु दुश्चरिते गृहे॥ नरकात्

क्षीयते पंको गृहाच्च नतिवर्तयेत् ॥ ११ ॥ तरत्येकेन पादे
नतिष्ठन्नेकेन पण्डितः ॥ तापश्चक्षुष्यपरस्थानं पूर्वप्राप्तं तु
न त्यजेत् ॥ १२ ॥ त्यजेद्देशमसहृत्तं वा संसोपद्रवं त्यजेत्
॥ त्यजेत्कृपणराजानं मित्रं माया मयं त्यजेत् ॥ १३ ॥
लुब्धमर्थप्रदानेन साधुमां अलिकर्मणा ॥ इतरः खान
पानेन वाक्प्रदानेन पण्डितः ॥ १४ ॥ अर्थतोऽं मन
स्तापं गृहेऽश्चरितानि व ॥ वञ्चनं वापमानं च मतिमान्

रामः
॥ २ ॥

प्रकाशयेत् ॥ १५ ॥ नाग्निस्तुष्यति काष्ठातां न जलानां म
होदधिः ॥ नात्तकः सर्वजंतूनां न पुंसां वा मलोचना ॥ १६ ॥
यो ध्रुवाणि परित्यज्य अध्रुवाणि तु सेवयेत् ॥ ध्रुवाणि
तस्य नश्यन्ति अध्रुवं तस्य मेव हि ॥ १७ ॥ मातृवत्परदारं च
परद्व्याणि लोचयत् ॥ आत्मवत्सर्वभूतानि यः पश्यति स
सर्वदृक् ॥ १८ ॥ न प्रहर्षति सुप्ताते नाप्यमाने प्रकुप्यति
॥ क्रोधेन परुषं वृथा देतत्साधो लक्षणां ॥ १९ ॥ यस्या

र्थास्तस्य मित्राणि यस्या र्थास्तस्य वा श्ववाः। यस्या र्थाः सचुमां हो
 के यस्या र्थाः सवपण्डितः॥ २० ॥ धीराः कृष्णमनुप्राप्य न भवंति
 विषादिनः॥ प्रविश्य वदन्तं राहोः किं नो देति पुनः शशी॥ २१ ॥ उ
 द्योगे न कृतं कार्यं सिद्धिर्यस्य न विद्यते॥ दैवं तस्य प्रमाणं हि क
 र्त्तव्यं पौरुषं तपजेत॥ २२ ॥ पण्डितैश्च विनीतैश्च धर्मज्ञैः
 सत्यवादिभिः। वसन्ति स्थापितस्तिस्रस्तुराजं स्वलेः सह॥
 ॥ २३ ॥ अञ्जनस्य क्षयं दृष्ट्वा वल्मीकस्तनुं संवयं॥ अवध्मं हि

रामः
 ॥ ३ ॥

मार्जनेन पी २

उपायेन २०

दिवसं कुर्याद्दानमध्ययनं तथा॥ २४ ॥ सत्येतरक्षते धर्मं वि
 द्यायोगेतरक्षते। प्रजयारक्षते रूपं कुलं शीलेतरक्षते॥
 ॥ २५ ॥ भाग्यक्षयेन क्षीयते नोपभोग्येन सम्पदः॥ पूर्व
 र्जितानि सत्पात्रे सुकृता निवदुष्कृतं॥ २६ ॥ येन येन यथा
 यद्यत्पुण्यं कर्म सुतिष्ठति॥ तत्र देवान्तराभुंक्ते स्वयमाहितमा
 त्मनः॥ २७ ॥ आत्मना विहितं दुःखं आत्मना विहितं सुखं। ग
 र्भशय्यामुपादाय भुंजते पौर्वदेहिकं॥ २८ ॥ यस्मिन् वयसि

यत्पापं यद्विवायद्विवात्रिणि। यन्मुदूर्तं क्षं वपित
 तथानतदत्यथा॥ २९॥ सत्तनु चान्तेरीक्षनु पुविशंतु
 महीतलं॥ धाव यन्नुदिशः सर्वा नादत्तमुपलभ्यते॥ ३०॥
 पुणधीतावयाविद्यायुगदत्तचयद्वतं॥ पुणकेतानि कर्म
 णिअग्नेधावतिधावति॥ ३१॥ नपितुः कर्मणा पुत्रपि
 तावा पुत्रकर्मणा॥ स्वयं कृतेन गच्छति स्वयंवद्वः स्वकर्मभिः
 ॥ ३२॥ कर्मयानं शरीरेषु रोगाः शरीरमात्राः॥ शराइ

रामः
 ॥ ४ ॥

वपतंतीह वियुक्ता दृढधन्विभिः॥ ३३॥ बालो युवा च वृद्धश्च यत्क
 रोति शुभा शुभं॥ तस्यां तस्यामवस्थायां भुंक्ते जन्मति जन्मति॥ ३४॥
 अतिछमातो पितरो विदेशे पर्वते गृहे। स्वकर्मपातवातेन तिपतेद्य
 त्ततफलं॥ ३५॥ अविद्यमानाति यथा पुष्पाणि च फलानि
 च॥ संस्कारं नातिवर्तते तथा कर्म पुणकृतं॥ ३६॥ यथा धेनुस
 हस्त्रेषु वत्सो विवृतिमातरं। एवं पूर्वकृतं कर्म कर्तारमनुगच्छति॥
 ॥ ३७॥ नाप्राप्तकाले म्रियते विद्वः शरशतैरपि। कुशाग्रेणा

तुसंविद्धः प्राप्नोति तज्जीवति ॥ ३८ ॥ लघुव्यमेवलभते गतव्य
मेव गच्छति ॥ प्राप्नोति मेव प्राप्नोति दुःखाति च सुखाति च ॥ ३९ ॥
नमंत्रवरवीर्येण पुत्रयापौ रुषेण च ॥ अल्पत्वं लभते मर्त्यस्तत्र
कापी देवता ॥ ४० ॥ एकवृक्षे यथा रात्रौ नाना पक्षि समागमः
॥ प्रभाते तु दिशो याति तत्र कापी देवता ॥ ४१ ॥ एकसार्थं प्र
यातोऽन्यः सर्वथा तत्र गमिना ॥ एकः कस्माज्जितो याति तत्र का
पी देवता ॥ ४२ ॥ अयावितो मया लघु अयेक्षितः पुनर्गतः

अलभ्यमिति वा पाठः ५

रामः
॥ ५ ॥

॥ तत्रागतस्तत्र गतस्तत्र कापी देवता ॥ ४३ ॥ फलार्थी फलितं वृक्षं
यश्चिच्छेद्यादुर्मतिर्नरः ॥ नोच्छिद्यात्तस्य तन्मूलं महान् दोषमाप्नुया
त् ॥ ४४ ॥ मृदां भार सहस्रेण उदकांतां शतैरपि ॥ तशुध्यति दु
राचारे भावो य हतचेतनः ॥ ४५ ॥ यस्य हस्तौ वपादौ च मतश्चैव
सुसंयतं ॥ विद्याते पश्चकीर्तिश्च सार्थं फलमाप्नुयात् ॥ ४६ ॥
अन्धा हि राजा भवति यस्तु शास्त्रं विवर्जितः ॥ अन्धः पश्यति चा
रेण शास्त्रं हातो तपश्यति ॥ ४७ ॥ शोकं रोगं भयं चाण प्रीतिं वि

आसभाजनं॥ केनरत्नमिदं सुखं मित्रमित्यक्षरद्वयं॥ ५८॥
जायमानो हरे दायं वर्द्धमानो हरे द्रुतं॥ प्रियमात्मो हरे त्वा
गां नास्ति पुत्रसमोरिपुः॥ ५९॥ यस्तेयी कुरुते दानं सदा ता
निर्यवसेत॥ तद्दानफलमाप्नोति धनत्वाभ्येव निश्चितं॥ ५०॥
बुधश्चेव सुरापेव चोरे भगवते तथा॥ निष्कृतिर्विहिता सा हि
कृतघ्नस्य न निष्कृतिः॥ ५१॥ एकः क्षमाव्रतो दोषो द्वितीयो
नोपपद्यते॥ यद्यनं क्षमया युक्तमशक्तं मन्यते जनः॥ ५२॥

रामः
॥ ६ ॥

आयुः कामो न सेवेत स्त्री वृद्धां पत्न्यलं रुधि॥ बाला न पंथे न धूमं
तथा संमार्जनी रजः॥ ५३॥ गजाश्च रथधान्यानां गवां चैव
रजः शुभं॥ अशुभं वैवजा नीया खरो ह्यजा विवेषु च॥ ५४॥
सूर्यवाततरवाग्रं स्नातवस्तु घटे दत्तं॥ मार्जनी रेणुकेणा मु
हंति पुण्यं पुण्यकृतं॥ ५५॥ यस्य तस्य तु पुष्पस्य चागुरस्य
विशेषतः॥ शिरसा धार्यमाणस्य अलक्ष्मीः परिहृन्ते॥
॥ ५६॥ दीपस्य पश्चिमाच्छायाः छाया शय्यासनस्य च॥

रजकस्य यत्रीर्थमलक्ष्मीस्तवतिष्ठति॥ ५७ ॥ अभ्यर्च्य विमुं धर्मेश
 गोब्राह्मणाहिते रतः॥ पुजापालश्च भूशक्तः पार्थिवो योजितेन्द्रियः॥ ५८ ॥
 ऐश्वर्यमधुर्वप्राप्य राजा धर्ममतिश्चरेत्॥ क्षणो न क्षीयते सर्वं तत्त्वायत्तं
 धनादिकं॥ ५९ ॥ असारे पीतसंसारं सारमेतच्चतुष्टयं॥ काशीवा
 सः सतां संगो गंगा प्रशम्य पूजनम्॥ ६० ॥ इति वाणके सारसंग्र
 हे ज्ञानमोदनं नाम तीतिसारं समाप्तः॥ ॥ ॐ श्रीगणेशाय नमः॥
 नवाष्टं तथैले द्विजो जीवकृष्णो लिखन्ती तिसारं सिते फाल्गुणे वादि

रामः
 ॥ ७ ॥